

سفرنامه کاژاما

○ سفرنامه و خاطرات آکی نوکازاما، نخستین

وزیر مختار ژاپن در ایران

○ تألیف: آکی نوکازاما

○ ترجمه: دکتر هاشم رجب‌زاده

○ ناشر: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی ایران، چاپ

اول، تهران، ۱۳۸۰

○ مجتبی تبریزیا

نخستین بار در مهرماه ۱۳۰۵ (اکتبر ۱۹۲۶)، ایواتارو اوچی یاما (Iwataro Uchiyama) مأمور وزارت خارجه ژاپن به تهران آمد و با اینکه، موفق به دایر کردن دفتر سفارت در تهران و گرفتن خانه مسکونی شد و یک سال تمام به عنوان وزیرمختار ژاپن با جامعه دیپلمات‌های خارجی مقیم تهران معاشر بود، سمت دیپلماتیک نداشت، بلکه با عنوان دبیر سفارت ژاپن، در استانبول فعالیت می‌کرد.

پس از او، ناری نه گونسو (Narie Gunso) مأمور ایران شد و پس از چندی در سال ۱۳۰۸ ش / ۱۹۲۹ م، شونسکه ناروسه (Shunsuke Naruse) از وزارت خارجه ژاپن، که برخوردار از مقام دبیری (در رده دیپلماتیک) بود به ایران آمد. مأموریت ناروسه، آماده ساختن مقدمات لازم جهت تأسیس نمایندگی ژاپن در تهران بود. بیش از اقامت ایشان در تهران چند ماه نگذشته بود که در پی یک دوره بیماری، بدرود حیات گفت و آکی نوکازاما، از اروپا مأمور وزارت مختاری ژاپن در ایران گردید.

چند روز پس از رسیدن کاژاما به ایران، ناروسه در اثر بیماری مالاریا درگذشت. به این ترتیب کاژاما که نخستین وزیرمختار رسمی و معرفی شده ژاپن در ایران بود، در تاریخ ۱۰ دسامبر ۱۹۲۹ / ۱۹ آذر ۱۳۰۸ ش به تهران آمده و تا ۲۳ اکتبر ۱۹۳۲ / ۱ آبان ۱۳۱۱ م مقیم و مامور در این شهر بود. او مردی اهل فضل، محقق، تاریخدان و صاحب قلم بود که پس از پایان مأموریتش در ایران، خاطرات و یافته‌های خود را در کتابی با عنوان سرزمین‌های بیابان، ایران، عربستان و ترکیه جمع‌آوری و

و قابل اتکایی را برای استفاده تاریخ‌پژوهان دو کشور فراهم ساخته است.

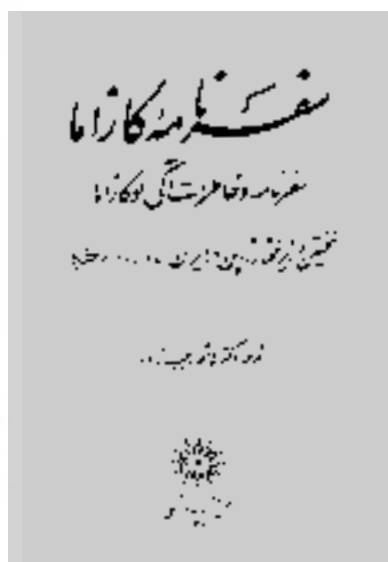
پیش از این، ترجمه سفرنامه یوشیداما ساهارو - نخستین فرستاده ژاپن به ایران در دوره قاجار (۹۸ - ۱۲۹۷ ه. ق. / ۸۱ - ۱۸۸۰ م) - در سال ۱۳۷۳، از سوی انتشارات آستان قدس منتشر شد و پرتو روشنی به پیشینه روابط دو کشور ایران و ژاپن افکند، ضمن اینکه منبع ارزشمندی برای آشنایی بیشتر با ایران عصر قاجار، در دسترس قرار داد.

اینک سفرنامه دیگری از یک صاحب منصب ژاپنی به قلم دکتر رجب‌نیا ترجمه شده و در اختیار اهل فرهنگ، به‌ویژه تاریخ‌پژوهان و علاقه‌مندان و محققان تاریخ معاصر ایران قرار گرفته است.

کتاب یاد شده - سفرنامه کاژاما - شرح مسافرت و خاطرات آکی نوکازاما - نخستین وزیر مختار ژاپن در ایران - در فاصله سال‌های ۱۳۰۸ تا ۱۳۱۱ ش، یعنی اواسط دوران رضا شاه است که در اواخر سال ۱۳۸۰ از سوی انجمن آثار و مفاخر فرهنگی ایران در ۲۵۴ صفحه منتشر شد.

شناخت ژاپنی‌ها از ایران و آغاز ارتباط، رسمی و جدی دو کشور به سفر ماساهارو یوشیدا به ایران در زمان ناصرالدین شاه بازمی‌گردد. پس از او نیز ژاپنیان دیگری، در مقام سفیر و سیاح و محقق به ایران آمدند. با این همه، ژاپن تا بعد از جنگ جهانی اول، از وجود نمایندگی دیپلماتیک در ایران بی‌بهره بود.

براساس توضیحات دکتر رجب‌زاده در پیشگفتار کتاب (درباره سابقه روابط سیاسی و رسمی ایران و ژاپن)، به‌طور خلاصه باید گفت:

عالم فرزانه، دکتر هاشم رجب‌زاده، از مفاخر فرهنگی و محققان برجسته ایرانی است که تلاش‌های بی‌وقفه علمی او در شناساندن متقابل تاریخ و فرهنگ دو دولت و ملت ایران و ژاپن به یکدیگر بر کسی پوشیده نیست. تألیفات و تحقیقات این استاد برجسته دانشگاه مطالعات خارجی اوساکا، به زبان ژاپنی درباره تاریخ و فرهنگ ایران، به‌ویژه پیوند کهن تاریخ و تمدن ایران با گذشته باستانی ژاپن از یک سو، نیز ترجمه‌های ارزشمند ایشان از منابع و تألیفات ژاپنی و تحقیقات دامنه‌دار و ارائه مقالات متعدد به زبان فارسی براساس منابع ژاپنی از سوی دیگر، گروه کثیری از علاقه‌مندان به این حوزه و موضوع را مدیون خود ساخته و مواد مفید و پایه‌های استوار

شبیہ‌خوان‌های این نمایش مذهبی را تحسین کرده است. خواننده با ملاحظهٔ آشنایی و آگاهی گستردهٔ کازاما نسبت به این سرزمین، تمدن، فرهنگ، ادب، تاریخ مردم آن و همچنین شناخت حافظه، سعدی، فردوسی، نظامی و حسن انتخاب وی در برگردان اشعار این شاعران، به راستی شگفت‌زده شده و به گوشه‌ای از رمز و راز ترقی و تعالی تحسین‌برانگیز ژاپن در جهان امروز پی می‌برد.

مجموعه‌ای از مهم‌ترین مطالب و موضوعاتی که کازاما از آنها صحبت کرده، اماکن و بناهایی که از آن دیدن نموده، جاهایی که در مسیر از آنها عبور کرده یا به آنجا سفر کرده، اقداماتی که صورت داده، برداشتها و تحلیل‌هایی که ارائه نموده، صحنه‌ها و رویدادهایی که شاهد بوده و بالاخره نکات مهمی که به آنها توجه نموده، عبارت‌اند از:

دیدار از باکو، انزلی و قزوین در مسیر رسیدن به تهران؛ ساختمان سفارت ژاپن، ذوق و زیبایی‌شناسی ایرانی؛ زیبایی و آوازهٔ کوه دماوند، وصف خیابان لاله‌زار؛ بازار تهران؛ نوروز و عید قربان؛ دیدار با رضا شاه؛ تشریفات دربار؛ روش سیاسی رضا شاه؛ سلام نوروزی و میهمانی‌های شاه؛ تخت طاووس؛ دیدار از اصفهان و مشاهده آثار تاریخی و بناهای دیدنی این شهر و توصیف آنها؛ دیدار از قم و شیراز؛ بختیاری‌ها، بازدید از تخت جمشید و پاسارگاد؛ دیدار از بوشهر و شوشتر و میدان‌های نفتی آن مناطق؛ فرهنگ عصر ساسانی، مناسبات ایران و چین؛ زن ایرانی؛ کشف حجاب؛ عروس ایرانی؛ دین مردم ایران؛ تعزیه‌داری محرم، دسته‌های عزاداری، تعزیه؛ نمایش مذهبی؛ اندیشهٔ سیاسی تشیع؛ آیین زرتشت؛ دین و دولت؛ مانی و دین او؛ هنر ایران؛ قالی ایران؛ قشون ایران؛ ایران و همسایگان؛ ذوق هنری؛ هنر معماری؛ خط و خوشنویسی و کتاب‌آرایی؛ چینی و سفال‌سازی؛ فلزکاری؛ پیکر تراشی از چوب؛ نگارگری، قلمدان‌سازی؛ مینیاتور؛ نساجی و گلدوزی؛ موسیقی و نمایش؛ نمایش آئینی؛ مرتع‌نشینان و عشایر.

سفر به حومه تهران، از راست: همسر سفیر لهستان، کلایو وزیر مختار

ساختمان سفارت ژاپن در تهران

که از رضاشاه و تدبیرهای او کرده، با لحنی انتقادی از اصلاحات آن دوره سخن گفته است: «امروزه ایران کاملاً زیر حکومت استبدادی لشکری است. وجود مجلس، نظام به ظاهر پارلمانی را نشان می‌دهد اما قدرت مجلس رفته رفته می‌کاهد و بر اقتدار دستگاه‌های لشکری افزوده می‌شود». رضا شاه از پیشامد آشوب در افغانستان (فتنهٔ بچه سقا) درس عبرتی گرفت و اندیشه کرد و از شتاب خود در تجدد کاست. نیز، از موقع حساس ایران میان همسایگان نیرومند و فرصت طلب، بخصوص روس و انگلیس، یاد کرده است.

او به اصلاحات قانونی و پاره‌ای تدابیر اجتماعی این دوره، خوش‌بینانه‌تر نگریسته و تأسیسات حقوقی جا افتاده در جامعهٔ ایرانی را که در اصل برآمده از احکام و سنت اسلامی است ستوده. شرح مفصلی هم، دربارهٔ تعزیه آورده و هنر

منتشر ساخت. این کتاب، مجموعه‌ای پرمحتوا در معرفی تاریخ، تمدن، فرهنگ و جامعهٔ ایران است. «سفرنامه و یادداشت‌های ایران کازاما، گویای ذهن روشن، فکر سلیم و اطلاعات پرمایهٔ اوست و خواننده با نگاهی به این نوشته درمی‌یابد که این دانشی مرد ادیب، دیپلمات و سیاستمدار چه آگاهی‌های وسیع و ارزنده‌ای دربارهٔ ایران در یادداشت‌هایش که حاصل کمتر از سه سال اقامت او در سرزمین ما است، با دقت و مطالعه و حوصله گرد آورده است. شرح کازاما از تمدن، هنر، فرهنگ و ادب ایران سرشار از تحسین مردمی است که این مایه‌های معنوی را بار آورده‌اند...

اشاره‌های کازاما به مناسبات تاریخی ایران و ژاپن، عالمانه و درخور توجه است... کازاما در بیان احوال سیاست و حکومت در ایران، نکته‌هایی بس دقیق و حساس را یادآور شده، و با همهٔ تحسینی